

BIBLIOTEKA
SHTETIT

854-32

G 97

M. S. GURRA

Kur rilindet Shqipëria

814.32
997.
87-7
6uv95

MILTO SOTIR.GURRA

~~2148~~
930

BIBLIOTEKA E SHTETIT
GJIROKASTER

KUR RILINDEJ SHQIPËRIA...

(Tregime të zgjedhura)

Zgjedhur dhe redaktuar
n ga
Nasho Yorgaqi

Doc
Kopertina nga : 00 1.32.
10000 78/37
N. SH. BOTIMEVE TIRË «NAIM FRASHËRI»
ANË, 1958

MILTO SOTIR-GURRA

SHKRIMTARI PATRIOT MILTO SOTIR-GURRA

Më 1908, pesëdhjetë vjet të shkuara, njëzet e katër vjeçari Milto Sotiri, botoi në gazetën «Kombi» të shqiptarëve të Amerikës tregimin e tij të parë «Fyelli i fabrikës». Ky ishte një tregim i thjeshtë, që bënte fjalë për jetën e punëtorëve shqiptarë në Amerikë, por që ka rëndësi, sepse shënon fillimin e një veprimtarie të gjatë, patriotike-letrare prej gjysmë shekulli, të shkrimtarit veterani Milto Sotir-Gurra.

Shkrimtari Milto Sotir-Gurra hyri në letërsi në fillim të shekullit tonë, në prag të përpjekjeve të mëdha që bënte populli ynë për çlirimin e tij kombëtar. Në këto përpjekje fisnike, ai dha kontributin e tij si shkrimtar e publicist patriot.

I brumosur me idetë patriotike të rilindasve, duke jetuar pranë popullit, pa u shkëputur nga problemet e kohës dhe ngjarjet e ditës, i njohur me lëvizjen revolucionare në Ballkan e në Rusi, i ushqyer nga idealet humaniste të letërsisë së madhe ruse, ai u bë një militant i çështjes shqiptare dhe u njoh si njeri i pendës në shtypin dhe botimet e kohës.

Milto Sotiri ose Milto Sotir-Gurra, siç njihet në letërsi, lindi më 15 maj të vitit 1884 në fshatin Marjan të krahinës së Oparit. Babai i tij, Ligori, i shtrënguar nga vështirësitë ekonomike, kish emigruar prej kohësh në Odesë të Rusisë. Kur Miltoja ish në moshën 5 vjeçare, familja e tij u mbart nga fshati në Korçë. Këtu ai mbaroi shkollën plotore të qytetit dhe, që të vazhdonte më tej, Milton e ri e tërhoqi i jati në Odesë, ku atje ai mbaroi shkollën e mesme.

1978
1884
— 95

Në këtë kohë, nëpër kolonitë shqiptare, dhe veçanërisht në atë të Amerikës, kish marrë hov lëvizja patriotike, që drejtohej jo vetëm kundër turqve, që e mbanin vendin tonë prej shekujsh në robëri por, edhe kundër shovinistëve grekë, të cilët nën maska të ndryshme punonin në dëm të Shqipërisë. Për këtë qëllim filluan të ngrihen shoqëri patriotike dhe të dalin gazeta. Milto Sotiri, që sapo mbaroi shkollën në Odesë, hidhet në Amerikë dhe bie në kontakt me këtë lëvizje. Hyn punëtor në një fabrikë dhe, nga ana tjetër, vazhdon të punojë për atdheun e largët. Së bashku me Nolin e patriotë të tjerë lufton për shkëputjen e kishës shqiptare nga kisha greke.

Më 1908, meqë në Amerikë u përhap një krizë e rëndë ekonomike dhe u mbyllën shumë fabrika, e si pasojë ish keq për punë, Milto Sotiri u kthye prapë në Rusi. Kësaj here nuk qëndroi shumë atje, sepse ish koha kur u shpall hyrieti. Edhe ai, si dhe shumë patriotë të tjerë, i gënjyer nga shpresa të kota, shkon në Stamboll e pastaj në Korçë. Në këtë kohë ai nis aktivitetin letrar-publicistik: boton në kalendarin «Afërdita», që drejtonte Cili Vre-Shqipëri?», shkruan dramën «Nderi» që mbeti e pabotuar, boton tregimin e parë që përmendëm më lart, dhe nis të përkthejë vepra të vogla nga letërsia ruse. Më vonë, ai e zgjeron aktivitetin e tij letrar duke botuar tregime të ndryshme nëpër gazeta, kalendare dhe në vëllime më vete.

Para shpalljes së pamvarësisë më 1912, M.S. Gurra ishte redaktor i gazetës «Liria e Shqipërisë» në Sofie. Më 1914 punon si redaktor i gazetës «Atdheu» në Shqipëri, e cila luftonte politikën antikombëtare të tradhëtarit Esat Pashë Toptani.

Më 1914, kur fuqitë e mëdha vendosën të sjellin si mbret të Shqipërisë Princ Vidin, Milto Sotir-Gurra zgjidhet si delegat i kolonisë shqiptare të Odesës dhe dërgohet në Shqipëri. Por pas largimit të princ Vidit dhe me fillimin e luftës së parë botërore, ai kthehet për të fundit herë në Rusi. Këtu ai tashti shkruan tregimet dhe novelat e tij më të mira. Kur triumfoi Revolucioni i Tetorit,

ai ndodhej në Peterburg dhe që dëshmitar i ngjarjeve të mëdha.

Me të mbaruar lufta e parë botërore, ai vjen në atdhe. Në Shqipëri, në këtë kohë zjente një luftë e madhe politike. Milto Sotir-Gurra merr pjesë në Kongresin e Lushnjës dhe zgjidhet si sekretar i delegacionit shqiptar që mori pjesë në Konferencën e Paqës të Versajës.

Në vitin 1921, ai kthehet përfundimisht në Shqipëri. Vendoset në Korçë dhe vazhdon të merret me aktivitet letrar. Fillon e nxjerr revistën letrare-kulturale «Shkëndia», revistën satirike «Zeghi» dhe bashkëpunon me organet e shtypit të kohës.

Ardhja e satrapit Zog në fuqi, pas luftës së ashpër politike që u zhvillua në vitet 20-të, që për M. S.-Gurrën një goditje e rëndë që u bëhej forcave demokratike në Shqipëri. Por pas disa vjetësh, kur Zogu e stabilizoi situatën politike në vënd dhe arriti të bënte me vete disa nga patriotët, duke spekuluar në ndjenjën e tyre të atdashedhurisë, shkrimtari Milto Sotir-Gurra, që kish luftuar për pamvarësinë e vëndit, u gënjye nga kjo demagogji, dhe shkroi ndonjë vjershë a artikull apologjetik për regjimin në fuqi. Por këtë shkëputje nga idealët e tij demokratike, M.S.-Gurra e kuptoi më vonë, me luftën nacionale çlirimtare, të cilën e aprovoi dhe e përkrahu plotësisht.

Pas çlirimit të vëndit, Milto Sotir-Gurra u vu menjëherë në shërbim të pushtetit popullor si përkthenjës nga gjuha ruse.

Shkrimtari patriot, megjithëse tashti është në një moshë të thyer, prapsepapë, i entuziazmuar nga transformimet e përparimet e Shqipërisë së re, punon me zjarrin e një të riu, sepse vetëm në ditët tona, nën pushtetin popullor, ai sheh të realizuara idealët për të cilat ëndërroi dhe luftoi gjatë gjithë jetës së tij 70 e ca vjeçare.

* * *

Shkrimtari Milto Sotir-Gurra ka zhvilluar një aktivitet letrar prej afro gjysmë shekulli. Krijimet e tij të para janë disa vjersha patriotike të shkruara në vitet

1901-1903, me anë të të cilave ai bënte thirrje për luftë kundër turqve.

Më vonë, duke filluar nga viti 1908, ai nis e shkruan tregime e artikuj, të cilat i boton në shtypin shqiptar të kohës, si në gazetat «Kombi», «Dielli», «Kalendari kombiar» i Sofies, «Atdheu», «Liria e Shqipërisë» e të tjera. Në prag të shpalljes së pamvarësisë dhe veçanërisht në vitet 1912-1920, i frymëzuar nga ngjarjet e kohës, ai zhvillon një aktivitet të frutshëm letrar. Të kësaj periudhe janë dy vëllimet me tregime që boton në vitin 1911: «Goca e Malësisë» dhe «Rrëfenja». Veç këtyre dy librave që ai shtyp në koloninë shqiptare të Sofies, boton edhe mjaft tregime me tematikë patriotike dhe shoqërore, të cilat i gjejmë nëpër revistat, gazetat e kalendaret, që dilnin brënda ose jashtë vëndit.

Duke filluar nga viti 1921, ai drejton në Korçë, për tre vjet rrjesht revistën «Shkëndia», në të cilën boton shumë nga krijimet e tij. Bie në sy veçanërisht prodhimi i tij poetik, që ai boton në këtë revistë. Këru, përveç krijimeve origjinale të autorit, do të gjejmë edhe mjaft përkthime nga letërsia ruse, si tregime të Gorkit, të Turgenjevit, vjersha të Pushkinit, Nikitinit e të tjera. Puna e tij si përkthyes i parë dhe popullarizues i letërsisë së madhe ruse, shihet në vitin 1924, kur përkthen tri dramat e A.S. Pushkinit, «Mocarti dhe Salieri», «Kalorësi dorështrënguar» dhe «Rusalka».

Në këto vite deri më 1927 ai boton në «Gazetën e Korçës» më se 100 skica letrare, nëpërmjet të cilave jepen mjaft aspekte të jetës shqiptare të asaj kohe. Në vitin 1925, Milto Sotir-Gurra përktheu komedinë «Fshatari zotni» të shkrimtarit danëz L. Holberg. Punën e dobishme si përkthyes e zgjeron më shumë në vitin 1928, kur themelon «Bibliotekën e të rinjve» dhe boton gjashtë broshura me tregime nga të Gorkit, Çehovit, Tolstoit, e të tjerë.

Gjatë kësaj kohe, ai nuk le pas krijimet origjinale dhe, në vitin 1938, boton vëllimin me tregime «Plagët e kurbetit».

Disa vjet më vonë, më 1944, boton vëllimin tjetër me tregime: «Goca e Kaçanikut» e tregime të tjera. Po këtë

vit, drejton edhe revistën tërheqëse për fëmijë «Mituria».

Nuk po përmendim këtu disa vepra në dorëshkrim, si një vëllim me tregime të pabotuara, një përmbledhje voluminoze me vjersha, disa vepra të përkthyer nga letërsia ruse, si «Taras Bulba» e Gogolit «Vajza dhe vdekja» e Gorkit, tregime të shkrimtarëve rusë, «Fajtorët pa faj» të Ostrovskit e të tjera. Gjithashtu nuk po përmendim këtu shkrimet e tij për të veçantit, artikujt publicistikë, disa studime me karakter informativ mbi rilindasit tanë e të tjera.

Siç shihet nga sa përshkruam më lart, shkrimtari Mito Sotir-Gurra ka një aktivitet të gjërë letrar, aktivitet ky që i ka sjellë dobi zhvillimit të letërsisë dhe kulturës sonë.

Tregimet që po botojmë, të marra nga librat dhe shtupi i atëhershëm, janë një pjesë e punës që ka bërë shkrimtari gjatë gjysmë shekulli. Këto tregime të shkruara në kohën kur vendosej fati i Shqipërisë, kur populli ynë, në saje të luftës së tij të madhe, po rilindej pas pesë shekuj robërie, janë një dëshmi e gjallë, që rrëfejnë patriotizmin e shkrimtarit dhe egzistencën e një letërsie që militonte në atë kohë për luftën e popullit.

Megjithëse ne e kemi ndarë vëllimin në katër pjesë, atë e bashkon në tërësi një ide e përbashkët: dashuria për Shqipërinë e robëruar dhe urrejtja kundër shtypjes së huaj.

Në pjesën e parë «Kur rilindej Shqipëria», kemi zgjedhur përgjithësisht tregime me tema patriotike, që pasqyrojnë aspekte të ndryshme të luftës së shqiptarëve kundër turqve në fillim të shekullit tonë. Në pjesën e dytë «Plagët e kurbetit», hyjnë tregime që flasin për të këqijat e mëdha që i ka sjellë kurbeti popullit tonë, kurse në pjesën e tretë «Plagët e zemrës» përmbledhen tregime me motive dashurie, por të gërshetuara me ide patriotike dhe së fundi, në pjesën e katërt «Të ndryshme» hyjnë tregime me subjekte të marra në përgjithësi nga jeta e rëndë e vegjëlisë shqiptare pas shpalljes së pamvarësisë.

Gjëja kryesore në këto tregime është fryma e shëndoshë që i përshkon ato, e cila e ka burimin në zjarrin

patriotik, që ish ndezur atëhere anembanë Shqipërisë së robëruar.

Atdheu dhe fati i tij — ja tema qëndrore që kushtëzoi fatin e heronjve dhe drejtimin e ngjarjeve pothuajse në të gjitha tregimet.

Heronjt e këtyre tregimeve janë njerëz të thjeshtë: vegjëlja e fshatit dhe e qytetit, që i kanë kthyer krahët parësisë dhe kanë marrë përsipër çlirimin e vëndit nga sundimi i huaj. Këta janë luftëtarët trima që mbushin çetat e lirisë, njerëzit që përhapin idetë e luftës për çlirim, që shpërndajnë libra dhe gazeta patriotike ilegalisht, që bëjnë sakrifica të panumërta, njerëz me zemër të madhe, që japin edhe jetën për kauzën e lirisë. Kështu p.sh., në tregimin «Ustai dhe çiraku» tregohet se si një çirak jep rrogën e tij të vogël për t'u pajtuar në një gazetë patriotike, kurse ustai i tij, një tregëtar i pasur, refuzon të ndihmojë dhe të pajtohet në gazetë. Po për një çirak patriot që punon fshehurazi në qytet për çetat e lirisë bën fjalë edhe tregimi «Dy mendimet».

Tregimet mbi kurbetin janë faqe të dhimbëshme të jetës sonë të kaluar. Ato flasin për lotët e nënave, të nu-seve e të motrave të braktisura, për ndarjet pa shpresë, për rrugët e gjata që marrin kurbetllijtë, për varfërinë e tyre, për mallin dhe pendesën, për kthimin e tyre pranë vatrës të gjymtuar fizikisht e shpirtërisht. Tregimet e kurbetit janë shkruar me ndjenja, sepse autori e ka marrë vetë disa herë rrugën e rëndë të mërgimit.

Këto tregime që përmendëm dhe të tjera, që përmbledhen në këtë vëllim, mund t'u duken një pjese të lexonjësve të kohës sonë pak si naive dhe të papjekura plotësisht nga ana artistike. Është e natyrëshme se, duke i parë këto tregime me syrin e sotëm, e aqë më tepër me kërkesat e ditëve tona, në këto tregime të shkruara shumë vjet përpara, do të gjejmë dobësi artistike, të cilat në përgjithësi i përkisnin edhe prozës sonë të kohës. Por, duke lexuar këto tregime, çdo lexues do të konstatojë talentin e autorit, frymën patriotike që përshkon tregimet e tij, sinqeritetin, thjeshtësinë, disa figura të goditura, fak-

tin që ai i ka trajtuar ngjarjet në veprat e tij nga pozitativ e vegjëlisë, si dhe anë të tjera pozitive.

Shkrimtari M.S.-Gurra është një autor që zë një vënd të merituar në historinë e letërsisë sonë gjatë viteve të fundit të rilindjes dhe pas rilindjes. Ai, duke qenë bashkëkohës dhe shok ideje e pende me Nolin, Postolin, Gramenon, u përpoq që, nëpërmjet veprave të tij, të përhapit idetë e luftës për çlirim, të forcojë në popullin tonë ndërgjegjen kombëtare dhe, nga ana tjetër, të kontribuojë në lëvrimin e letërsisë shqipe.

Botimi i kësaj përmbledhje me tregime të zgjedhura do të ndihmojë që lexuesit e rinj të njohin disa nga faqet e bukura të historisë sonë të kaluar, kur Shqipëria po rilindej.

Nasho Jorgaqi

Shtator 1958

7